

36. A kiegyezés okai és létrejötte. A közös ügyek, a magyar államszervezet

Pátkai Dávid 2025A

A kiegyezés előzményei

Az 1848/49. évi szabadságharc leverését és a Haynau vezette megtorlást követően **Ferenc József (1848–1916)** – a Habsburg Birodalom többi tartományához hasonlóan – Magyarországot is **neoabszolutista** módon irányította. Az alkotmányosságot felszámolta. A **centralizmust** hirdető vezetés Magyarországot teljesen be akarta olvasztani a birodalomba, miközben a polgári állam kialakítását is szorgalmazta (**modernizáció**). Ennek érdekében megszüntették a vármegye alapú közigazgatási rendszert, helyette az országot kerületekre osztották, korszerűsítették és egységesítették az oktatást. A jobbágyfelszabadítást az **úrbéri pátens (1853)** zárta le, amely az áprilisi törvények talaján állt és rendelkezett a földbirtokosok kártalanításáról is (nehezen pénzzé tehető állampapírokban, emiatt sok nemes elszegényedett → **dzsentrik**). Ezt az időszakot a birodalmi belügyminiszterről **Bach-korszaknak (1851–1859)** szokás nevezni.

Az 1850-es évek Magyarországon a rendszerrel szembeni nyílt ellenállás ritkaságszámba ment. A hatalmasra duzzasztott besúgóhálózat több kísérletet fojtott el csírájában. Sokan még 1849-ben emigrációba vonultak. Az emigráció legtekintélyesebb alakja **Kossuth Lajos** volt. Az emigránsok külföldön igyekeztek megnyerni a nagyhatalmak támogatását a magyar ügynek. Kossuth terve az ún. **Dunai Konföderáció** létrehozása volt. Az itthon maradt politikusok, jogászok többsége a **passzív ellenállást** választotta: nem vállaltak hivatalt, nem fizettek adót. Vezetőjük **Deák Ferenc** lett.

A kiegyezés okai és létrejötte

A neoabszolutizmus bukását a Habsburg Birodalom **külpolitikai kudarc**a okozta: nem sikerült megakadályoznia az olasz egységet, később pedig bele kellett törődnie, hogy Ausztria kiszorul a német egységből, hiszen 1866-ban a königgrätzi csatában a Habsburg haderő vereséget szenvedett Bismarck porosz csapataitól. Ferenc József 1861-ben magyar országgyűlést hívott össze Budán, amit – mivel az országgyűlés elutasította az alkotmányosságot korlátozó uralkodói rendelkezéseit – gyorsan fel is oszlatott és újra felfüggesztette az alkotmányos intézmények működését. Azonban a **provizórium (1861–1865)** időszakában már mind a két fél a megegyezésre törekedett. Az **egykori magyar nemesség is egyre inkább érdekeltté vált a Habsburgokkal való kiegyezésben**. Az 1848. áprilisi törvények következtében – megszűnt adómentességük, ahogy a jobbágyok által nekik teljesítendő földesúri szolgáltatások is – elszegényedtek. Tőkehiány jellemezte őket. Ezt súlyosbította passzív ellenállásuk. Ezenkívül szembesülnek a magyarországi nemzetiségek törekvéseivel, és úgy gondolták, jobb, ha a birodalom két legerősebb nemzete egyezik meg egymással, mint ha szétesik a történeti Magyarország.

Deák 1865-ben a **húsvéti cikkben** új javaslatot tett. Kifejtette, hogy a birodalom biztonsága fontosabb, mint Magyarország érdekei, és ezért a magyarság hajlandó „engedni a ‘48-ból”. Ez azt jelenti, hogy az áprilisi törvényekben megfogalmazotthoz képest Magyarország kisebb fokú önállósága is elfogadható (az önállóságot a **közös ügyek** csorbították), amennyiben az alkotmányosságot visszaállítják. Még 1865-ben összeült az új országgyűlés, és **1867-ben** Pest-Budán Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták. A magyar miniszterelnök **Andrássy Gyula** lett. Az országgyűlés törvényeivel létrejött a **kiegyezés**. Ezt Kossuth elítélte. Híres, Deáknak írt nyílt levelében, az ún. **Kasszandra-levelben** a nemzethalált vizionálta.

A közös ügyek és a magyar államszervezet

Az **Osztrák-Magyar Monarchia** két alkotmányos monarchiából állt – ez a **dualizmus** rendszere (**1867–1918**). A **közös ügyek** alapjául a Pragmatica Sanctio szolgált, ennek értelmében lett közös a **had- és a külügy, illetve az ezeket fedező pénzügy**. A három közös ügyet közös miniszterek irányították, a legfontosabb ügyekben a két állam miniszterelnökével és az uralkodóval együtt a **közös minisztertanács**on döntöttek. A közös minisztériumokat, elsősorban költségvetésüket egy-egy **delegáció** (60-60 fő) ellenőrizte, amelyeket a két állam törvényhozása választott évente. Az **uralkodó** irányította a hadsereget, tetszése szerint nevezhette ki a közös ügyek minisztereit, illetve Magyarországon ún. előszentesítési joggal is bírt, azaz törvényjavaslatot csak előzetes hozzájárulása után lehetett megtárgyalni.

A parlamentet cenzusos választójog alapján választották (a vagyoni és műveltségi cenzust az 1848. évi áprilisi törvények alapján szabályozták), a **szavazás nyíltan zajlott**. A cél a kormánypárt leválthatatlanságának biztosítása volt, ugyanis az ellenzék a kiegyezés eltörléséért kardoskodott (**közjogi kérdés**: a Magyarország és Ausztria közötti viszony). A mindenkori miniszterelnököt az uralkodó nevezte ki, a kormány az országgyűlésnek volt felelős.

A kiegyezés része volt a **gazdasági kiegyezés** (1867) is, amelyben – más rendelkezések mellett – a közös ügyek finanszírozására **kvótát** állapítottak meg (Au.: 70%, Mo.: 30%). A gazdasági kiegyezést tízévente újra kellett tárgyalni.

A kiegyezés következtében Erdélyt és a Vajdaságot **visszacsatolták** hazánkhoz. Horvátország autonóm társországgá vált (**1868: horvát-magyar kiegyezés**). Szintén 1868-ban lépett érvénybe az **Eötvös József-féle nemzetiségi törvény**, amely széleskörű egyéni jogokat biztosított (nyelvhasználat), területi autonómiát azonban nem. Eötvös vallás- és közoktatásügyi miniszter volt az Andrássy-kormány egyetlen olyan tagja, aki már a Batthyány-kormány munkájában is részt vett.